HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

26 martie 2009 *

În cauza C-113/07 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție, introdus la 23 februarie 2007,

SELEX Sistemi Integrati SpA, cu sediul în Roma (Italia), reprezentată de F. Sciaudone, R. Sciaudone și D. Fioretti, avvocati,

recurentă,

celelalte părți în proces fiind:

Comisia Comunităților Europene, reprezentată de domnii V. Di Bucci și F. Amato, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă în primă instanță,

* Limba de procedură: italiana.

Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene (Eurocontrol), reprezentată de F. Montag și T. Wessely, Rechtsanwälte,

intervenientă în primă instanță,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul C. W. A. Timmermans, președinte de cameră, domnii K. Schiemann, P. Kūris (raportor), L. Bay Larsen și doamna C. Toader, judecători,

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: doamna L. Hewlett, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 8 mai 2008,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 3 iulie 2008,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin recursul formulat, SELEX Sistemi Integrati SpA (denumită în continuare „Selex”) solicită anularea Hotărârii Tribunalului de Primă Instanță al Comunităților Europene din 12 decembrie 2006, SELEX Sistemi Integrati/Comisia (T-155/04, Rec., p. II-4797, denumită în continuare „hotărârea atacată”), prin care s-a respins o cerere de anulare sau de modificare a Deciziei Comisiei Comunităților Europene din 12 februarie 2004 de respingere a plângerii recurentei referitoare la o pretinsă încălcare de către Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene (Eurocontrol) a dispozițiilor Tratatului CE în domeniul concurenței (denumită în continuare „decizia în litigiu”).

I — Istoricul cauzei

2 Selex își desfășoară activitatea începând cu 1961 în sectorul sistemelor de gestiune a traficului aerian. La 28 octombrie 1997, aceasta a sesizat Comisia cu o plângere în temeiul articolului 3 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81] și [82] din tratat (JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 3) prin care denunța un abuz de poziție dominantă și denaturări ale concurenței de care s-ar face vinovată Eurocontrol.

3 Respectiva plângere arăta că regimul drepturilor de proprietate intelectuală privind contractele de dezvoltare și de achiziționare a prototipurilor unor noi sisteme și echipamente destinate unor aplicații în domeniul gestiunii traficului aerian, încheiate de Eurocontrol, era de natură să creeze monopoluri de fapt în producția sistemelor care fac ulterior obiectul unei normalizări din partea acestei organizații. Plângerea indica faptul că această situație era cu atât mai gravă cu cât Eurocontrol nu respecta principiul transparenței, al deschiderii și al nediscriminării în cadrul achiziționării acestor

prototipuri. În plus, plângerea relata că, din cauza activităților de asistență în favoarea administrațiilor naționale, exercitate de Eurocontrol la cererea acestora, întreprinderile care au furnizat prototipuri se aflau într-o situație deosebit de avantajoasă față de cea a concurenților lor, în cadrul procedurilor de cerere de ofertă inițiate de autoritățile naționale în vederea achiziționării de echipamente.

4 Prin decizia în litigiu, Comisia a respins plângerea. Considerând că normele comunitare de concurență se aplicau în principiu organizațiilor internaționale cu condiția ca activitățile vizate să poată fi calificate drept activități economice, Comisia a afirmat mai întâi că activitățile care fac obiectul plângerii nu aveau o asemenea natură, astfel încât Eurocontrol nu putea fi calificată drept întreprindere în sensul articolului 82 CE și că, în orice caz, aceste activități nu erau contrare prevederilor respectivului articol. Aceasta a precizat în continuare că activitățile de reglementare, de normalizare și de validare exercitate de Eurocontrol nu reprezentau „activități de întreprindere", că nu s-a stabilit nicio încălcare a normelor de concurență privind activitățile acestei organizații în legătură cu achiziționarea de prototipuri și cu gestiunea drepturilor de proprietate intelectuală și, în sfârșit, că activitățile de asistență în favoarea administrațiilor naționale nu erau de natură economică.

II — Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

A — *Procedura în fața Tribunalului*

5 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 23 aprilie 2004, Selex a formulat o acțiune privind anularea sau modificarea deciziei în litigiu.

6 În aplicarea articolului 116 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, prin Ordonanța din 25 octombrie 2004, a fost admisă cererea de intervenție în susținerea concluziilor Comisiei formulată de Eurocontrol, prin prezentarea de observații în cadrul procedurii orale.

7 La 5 aprilie 2005, Eurocontrol a fost invitată, în temeiul articolului 64 din același Regulament de procedură, să depună un memoriu în intervenție. În plus, la 4 mai 2005, acesteia i s-a permis să primească o copie a actelor de procedură.

8 Ca urmare a unei cereri a recurentei de a solicita pârâtei, în cadrul măsurilor de organizare a procedurii, să prezinte, printre altele, o scrisoare din 3 noiembrie 1998 prin care aceasta din urmă a invitat Eurocontrol să prezinte observații cu privire la plângere (denumită în continuare „scrisoarea din 3 noiembrie 1998"), Comisia a prezentat respectiva scrisoare și a arătat că nu dispunea de alte documente utile. În aceste condiții, printr-un act depus la grefa Tribunalului la 27 aprilie 2005, pe de o parte, recurenta a formulat o cerere de măsuri de cercetare judecătorească având ca obiect audierea martorilor și prezentarea unor documente de către Comisie și, pe de altă parte, a invocat motive noi.

B — *Hotărârea atacată*

9 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a respins acțiunea.

10 În primul rând, la punctele 28 și 29 din hotărârea atacată, Tribunalul a declarat inadmisibilă cererea Selex privind o modificare a deciziei în litigiu. La punctele 33-40 din această hotărâre, Tribunalul a declarat deopotrivă inadmisibile, în temeiul articolului 48 alineatul (2) primul paragraf din Regulamentul de procedură al Tribunalului, noile motive invocate de Selex, respingând, în această privință, argumentul acesteia, potrivit căruia scrisoarea din 3 noiembrie 1998 constituia un

element nou care ar fi fost dezvăluit în cursul procedurii printr-o scrisoare a directorului Eurocontrol din 2 iulie 1999 anexată la memoriul în apărare.

11 În plus, la punctele 41-44 din hotărârea atacată, Tribunalul a declarat inadmisibil motivul invocat de Eurocontrol prin care aceasta solicita să se statueze că normele Uniunii Europene nu îi sunt aplicabile ca urmare a imunității de care beneficiază în temeiul dreptului internațional public, întrucât, în temeiul articolului 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții de Justiție, aplicabil Tribunalului, și al articolului 116 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, intervenienta nu avea calitatea să invoce acest motiv care nu fusese prezentat de Comisie.

12 Pe fond, pentru a respinge acțiunea, Tribunalul a respins în continuare cele trei motive prezentate de Selex, întemeiate pe o eroare vădită de apreciere cu privire la aplicabilitatea dispozițiilor comunitare în domeniul concurenței, pe o eroare vădită de apreciere cu privire la existența unei încălcări a dispozițiilor comunitare în domeniul concurenței și, respectiv, pe o încălcare a normelor substanțiale de procedură, cu motivarea rezumată în continuare.

13 Cu titlu preliminar, Tribunalul a enunțat că anularea deciziei în litigiu presupunea admiterea primelor două motive invocate de recurentă. În această privință, Tribunalul a arătat la punctele 47-49 din hotărârea atacată, pe de o parte, că, „din moment ce dispozitivul unei decizii a Comisiei se bazează pe mai multe structuri de raționamente, fiecare dintre acestea fiind suficientă în sine pentru a constitui temeiul dispozitivului, acest act nu trebuie anulat, în principiu, decât dacă fiecare dintre aceste structuri este afectată de ilegalitate” și, pe de altă parte, din moment ce decizia în litigiu era întemeiată pe dubla constatare a faptului că Eurocontrol nu este o întreprindere și a faptului că, în speță, comportamentele în discuție nu erau contrare articolului 82 CE.

14 Examinând primul motiv, la punctele 50-55 din hotărârea atacată, Tribunalul a amintit jurisprudența Curții privind noțiunea de întreprindere și cea de activitate economică și a respins argumentația Comisiei care, făcând trimitere la Hotărârea Curții din 19 ianuarie 1994, SAT Fluggesellschaft (C-364/92, Rec., p. I-43), a arătat că Eurocontrol nu putea fi, în niciun caz, calificată drept întreprindere în sensul dreptului comunitar al

concurenței. Astfel, Tribunalul a arătat că, întrucât dispozițiile tratatului în acest domeniu sunt aplicabile activităților unui organism care pot fi disociate de cele pe care acesta le exercită în calitate de autoritate publică, diferitele activități ale unei entități trebuiau examinate în mod individual și că, prin urmare, hotărârea invocată nu excludea calificarea Eurocontrol, în ceea ce privește alte activități decât cele avute în vedere de această hotărâre, drept întreprindere în sensul articolului 82 CE.

15 În consecință, Tribunalul a delimitat, în cadrul examinării acestui motiv, diferitele activități în discuție în prezenta cauză și anume activitatea de normalizare tehnică, activitatea de cercetare și de dezvoltare și activitatea de asistență în favoarea administrațiilor naționale.

16 În ceea ce privește, în primul rând, activitatea de normalizare tehnică, Tribunalul a considerat, la punctele 59-62 din hotărârea atacată, că, în timp ce adoptarea de norme de către consiliul Eurocontrol ține de domeniul legislativ și, prin urmare, de misiunea publică a acestei organizații, pregătirea sau elaborarea unor norme tehnice putea fi disociată de misiunea de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene, dar nu putea fi calificată drept activitate economică, recurenta nedemonstrând că această activitate consta în oferirea de produse sau de servicii pe o anumită piață.

17 În acest context, la punctele 63-68 din hotărârea atacată, s-a respins argumentația recurentei potrivit căreia, pe de o parte, caracterul economic al activității de normalizare tehnică se deducea din caracterul economic al activității de achiziționare de prototipuri și, pe de altă parte, soluția rezultată în Hotărârea Tribunalului din 4 martie 2003, FENIN/Comisia (T-319/99, Rec., p. II-357) nu putea fi transpusă în prezenta cauză. Citând această hotărâre, Tribunalul a arătat, în esență, că respectivul caracter economic sau neeconomic al activității de cumpărare depindea de utilizarea ulterioară a produsului achiziționat, astfel încât, în speță, caracterul neeconomic al activității de normalizare tehnică avea drept consecință caracterul neeconomic al achiziționării prototipurilor efectuate în cadrul acestei activități.

18 În ceea ce privește, în al doilea rând, activitatea de cercetare și de dezvoltare, Tribunalul a arătat mai întâi, la punctul 74 din hotărârea atacată, că afirmația recurentei potrivit căreia caracterul economic al acesteia nu fusese contestat de Comisie nu își găsea temei în decizia în litigiu. Acesta a considerat în continuare, la punctele 75-77 din hotărârea atacată, printre altele, că achiziționarea de prototipuri în acest context și gestionarea drepturilor de proprietate intelectuală care se raportează la aceasta nu erau de natură să confere respectivei activități un caracter economic, deoarece achiziționarea menționată nu presupunea oferirea de produse sau de servicii pe o anumită piață. Arătând, în această privință, că activitatea menționată consta în acordarea de subvenții publice întreprinderilor din sectorul vizat și în dobândirea proprietății asupra prototipurilor și a drepturilor de proprietate ce rezultă din cercetările subvenționate pentru a pune la dispoziția sectorului interesat rezultatele acestor cercetări în mod gratuit, Tribunalul a considerat că era vorba despre „o activitate accesorie promovării dezvoltării tehnice care face parte din obiectivul de interes general al misiunii Eurocontrol și nu se desfășoară în interesul propriu al organizației ce poate fi disociat de obiectivul menționat”.

19 În ceea ce privește, în al treilea rând, activitatea de asistență în favoarea administrațiilor naționale, Tribunalul a apreciat, în schimb, la punctul 86 din hotărârea atacată, că aceasta poate fi disociată de misiunea Eurocontrol de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene, întrucât prezenta o legătură foarte indirectă cu siguranța navigației aeriene, arătând, în această privință, că asistența Eurocontrol nu acoperea decât specificațiile tehnice din cadrul punerii în aplicare a procedurilor de cerere de ofertă, că această asistență nu era oferită decât la cererea administrațiilor naționale și că nu era vorba în niciun caz despre o activitate esențială sau indispensabilă garantării siguranței aeriene.

20 În plus, Tribunalul a considerat, la punctul 87 din hotărârea atacată, în legătură cu această activitate de asistență în favoarea administrațiilor naționale, că era vorba despre o ofertă de servicii pe piața consultanței, pe care puteau acționa deopotrivă întreprinderi private specializate. În acest context, la punctele 88-91 din această hotărâre, Tribunalul a afirmat că posibilitatea exercitării unei activități de către o întreprindere privată constituie un indiciu suplimentar ce permite calificarea activității în cauză drept activitate de întreprindere, că natura economică a acestor activități nu poate fi afectată, în mod necesar, de împrejurarea că activitățile sunt încredințate unor oficii publice, că neremunerarea respectivei activități de asistență poate constitui un indiciu cu privire la existența unei activități neeconomice, dar nu este decisiv în sine,

precum și faptul că această activitate a fost desfășurată într-un scop de interes general. Tribunalul a considerat, prin urmare, că respectiva activitate constituia o activitate economică și că, în exercitarea acesteia, Eurocontrol era, așadar, o întreprindere în sensul articolului 82 CE.

21 Totuși, examinând, în privința acestei activități, al doilea motiv invocat de recurentă, Tribunalul a respins motivul menționat arătând, mai întâi, la punctul 104 din hotărârea atacată, că numai administrațiile naționale dețin competența de adjudecare și, prin urmare, sunt responsabile pentru respectarea dispozițiilor relevante privind procedurile de atribuire a contractelor, intervenția Eurocontrol nefiind nici obligatorie, nici sistematică. Tribunalul a arătat în continuare, la punctele 105-108 din această hotărâre, că recurenta nu a prezentat niciun element referitor la definiția pieței relevante și la poziția dominantă, și nici nu a demonstrat existența unui comportament care să răspundă criteriilor unei exploatări abuzive a unei asemenea poziții. În sfârșit, la punctele 111 și 112 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins afirmațiile recurentei potrivit cărora scrisoarea din 3 noiembrie 1998 ar dovedi că însăși Comisia era convinsă că Eurocontrol săvârșise un abuz de poziție dominantă.

22 În sfârșit, după ce a respins, la punctele 117-120 și 124-127 din hotărârea atacată, obiecțiile întemeiate pe o lipsă de motivare și pe o încălcare a dreptului la apărare formulate de recurentă în cadrul celui de al treilea motiv, la punctele 132 și 133 din această hotărâre, Tribunalul a respins și cererile de măsuri de cercetare judecătorească prezentate de recurentă.

III — Concluziile părților

23 Selex solicită Curții:

— declararea ca inadmisibilă a excepției de imunitate ridicate de Eurocontrol;

— respingerea cererilor formulate de Comisie, de substituire a motivării;

— anularea hotărârii atacate și trimiterea cauzei spre rejudecare Tribunalului și

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată efectuate în cadrul prezentei proceduri, precum și a celor efectuate în primă instanță.

24 Comisia solicită Curții:

— respingerea recursului în tot, procedând, eventual, la o substituire parțială a motivării reținute de Tribunal și

— obligarea recurentei la plata cheltuielilor de judecată.

25 Eurocontrol solicită Curții:

— respingerea recursului și

— obligarea recurentei la plata cheltuielilor de judecată, inclusiv a celor în legătură cu intervenția acesteia.

IV — Cu privire la recurs

26 În susținerea recursului formulat, Selex prezintă patru motive privind procedura în fața Tribunalului, precum și douăsprezece motive referitoare la fond. Acestea din urmă se întemeiază pe erori de drept pe care Tribunalul le-ar fi săvârșit în ceea ce privește, pe de o parte, aplicabilitatea articolului 82 CE în cazul activităților Eurocontrol avute în vedere în prezenta cauză, și anume activitățile de asistență în favoarea administrațiilor naționale, de normalizare tehnică, precum și de cercetare și dezvoltare și, pe de altă parte, încălcarea de către această organizație a articolului menționat.

27 Comisia cere respingerea recursului, dar solicită o substituire a motivării prin care hotărârea atacată a respins motivele recurentei, referitoare la activitatea de asistență în favoarea administrațiilor naționale, precum și la activitatea de normalizare tehnică.

28 Solicitând de asemenea respingerea recursului, Eurocontrol critică hotărârea atacată pentru declararea ca inadmisibil a motivului întemeiat pe imunitatea de care beneficiază în temeiul dreptului internațional public. Eurocontrol susține, pe de altă parte, că această imunitate, care ar exclude aplicarea dreptului comunitar al concurenței în cazul activităților avute în vedere, reprezintă o excepție care trebuie examinată din oficiu de instanța comunitară și care ar trebui reținută de Curte pentru a respinge recursul.

A — *Cu privire la motivele referitoare la procedura în fața Tribunalului*

29 Cele patru motive referitoare la procedura în fața Tribunalului, invocate de Selex, se întemeiază pe o încălcare a articolului 116 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, pe o încălcare a articolului 48 alineatul (2) din acest regulament (al doilea și al treilea motiv) și, respectiv, pe o încălcare a articolului 66 alineatul (1) din același regulament.

1. Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o încălcare a articolului 116 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Tribunalului

30 Prin acest motiv, Selex arată că, permițându-se Eurocontrol să depună un memoriu și să primească o copie a actelor de procedură în condițiile în care se constatase că cererea sa de intervenție fusese prezentată după termenul de șase săptămâni prevăzut la articolul 115 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, acesta din urmă a încălcat articolul 116 alineatul (6) din regulamentul menționat. Selex susține că Tribunalul nu putea utiliza dispozițiile articolului 64 din Regulamentul său de procedură pentru a „eluda decăderea din drepturi ca urmare a expirării termenelor procedurale".

31 Comisia și Eurocontrol arată, în răspuns, că Tribunalul dispune de o largă marjă de manevră în exercitarea puterii conferite de articolul 64 din Regulamentul său de procedură, ale cărui dispoziții sunt independente de cele ale articolului a cărui încălcare se invocă, și că recurenta nu a demonstrat că această putere fusese exercitată în cauză într-un scop diferit de cel enunțat la alineatul (2) al articolului 64, și nici, prin prisma Statutului Curții de Justiție, că neregularitatea de procedură invocată adusese atingere intereselor sale în mod concret. Acestea subliniază că nu s-a demonstrat în special că această neregularitate, la fel ca celelalte neregularități invocate, au putut avea influență asupra finalizării procedurii.

32 Trebuie amintit în această privință că, potrivit articolului 115 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, cererea de intervenție se depune fie cel mai târziu în termen de șase săptămâni de la data publicării în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* a avizului privind introducerea acțiunii, fie, sub rezerva articolului 116 alineatul (6) din acest regulament, înainte de a se dispune deschiderea procedurii orale.

33 Articolul 116 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului prevede că, dacă s-a depus o cerere de intervenție în termenul de șase săptămâni prevăzut la articolul 115 alineatul (1) din acest regulament, intervenientului i se comunică toate actele de procedură comunicate părților.

34 Articolul 116 alineatul (4) din Regulamentul de procedură al Tribunalului precizează că, în cazurile prevăzute la alineatul (2) din acest articol, președintele stabilește termenul în care intervenientul poate depune un memoriu în intervenție cuprinzând concluziile sale privind susținerea sau respingerea, în tot sau în parte, a concluziilor uneia dintre părți, motivele și argumentele invocate, precum și probele propuse de acesta, dacă este cazul.

35 În temeiul alineatului (6) al aceluiași articol, în cazul în care cererea de intervenție a fost depusă după expirarea termenului de șase săptămâni prevăzut la articolul 115 alineatul (1) din același regulament, intervenientul își poate prezenta observațiile pe parcursul procedurii orale, pe baza raportului de ședință care îi este comunicat.

36 Rezultă din aceste dispoziții că drepturile procedurale ale intervenientului sunt diferite după cum acesta a depus cererea de intervenție înainte de expirarea termenului de șase săptămâni prevăzut la articolul 115 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului sau după expirarea acestui termen, dar înainte de a se dispune deschiderea procedurii orale. Într-adevăr, în ipoteza în care intervenientul a depus cererea anterior expirării acestui termen, el are dreptul să participe atât la procedura scrisă, cât și la procedura orală, să i se comunice actele de procedură și să prezinte un memoriu în intervenție. În schimb, dacă intervenientul a depus cererea după expirarea termenului menționat, acesta are dreptul numai să participe la procedura orală, să primească o comunicare a raportului de ședință și să își prezinte observațiile pe baza acestuia, în cadrul ședinței.

37 În speță, din formularea hotărârii atacate și din dosar rezultă că, deși, prin Ordonanța din 25 octombrie 2004, a fost admisă cererea de intervenție în susținerea concluziilor Comisiei formulată de Eurocontrol, în aplicarea articolului 116 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, și, astfel, nu i s-a admis organizației menționate decât să prezinte observații în cursul procedurii orale pe baza raportului de ședință, aceasta a fost ulterior invitată, prin decizia din 5 aprilie 2005, adoptată în temeiul articolelor 49 și 64 din acest regulament, să depună un memoriu în intervenție. Prin decizia din 4 mai 2005, acesteia i s-a permis, în plus, să primească o comunicare a cererii introductive, a memoriului în apărare, a replicii, precum și a duplicii. Prin urmare, rezultă că, deși Eurocontrol a intervenit în procedura în fața Tribunalului după expirarea termenului de șase săptămâni prevăzut de articolul 115 alineatul (1) din

regulamentul menționat, acesteia i s-a permis în final să participe atât la procedura scrisă, cât și la procedura orală.

38 Or, deși, în aplicarea articolului 64 din Regulamentul de procedură al Tribunalului, acesta din urmă poate, printre altele, în cadrul măsurilor de organizare a procedurii, să invite părțile, inclusiv intervenienta, să se pronunțe în scris cu privire la anumite aspecte ale litigiului, această dispoziție nu are în vedere în niciun caz posibilitatea de a invita un intervenient, care a intervenit ulterior termenului menționat mai sus, să depună un memoriu în intervenție și de a-i conferi acestuia acces la actele de procedură; astfel de măsuri nu răspund, de altfel, obiectului măsurilor de organizare a procedurii astfel cum este indicat la alineatul (2) al acestui articol.

39 Rezultă că, prin faptul că a invitat Eurocontrol să depună un memoriu în intervenție și că i-a permis acesteia să primească o comunicare a actelor de procedură, Tribunalul nu a respectat dispozițiile articolului 116 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Tribunalului și că hotărârea atacată este, astfel, afectată de o neregularitate.

40 Cu toate acestea, în temeiul articolului 58 din Statutul Curții de Justiție, recursul nu poate fi admis decât dacă neregularitatea de procedură săvârșită de Tribunal a adus atingere intereselor recurentei. Or, în speță, Selex a omis să demonstreze că neregularitatea pe care a invocat-o a adus atingere intereselor sale. De altfel, nu rezultă, în niciun caz, că această neregularitate ar fi putut avea o oarecare influență asupra finalizării procedurii.

41 În consecință, acest motiv nu poate fi admis.

2. Cu privire la al doilea și la al treilea motiv, întemeiate pe o încălcare a articolului 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului

42 Prin intermediul celui de al doilea motiv, Selex susține că Tribunalul a încălcat articolul 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului denaturând grav și în mod evident elementele de fapt care au condus la declararea ca inadmisibile a motivelor noi pe care le-a prezentat aceasta, întemeiate pe conținutul scrisorii din 3 noiembrie 1998 depusă de Comisie în cursul procedurii. Astfel, la punctele 12, 35 și 38 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi denaturat conținutul unei scrisori din 12 noiembrie 1998 adresată de Comisie recurentei, care nu ar face în niciun caz referire la scrisoarea din 3 noiembrie 1998, pentru a afirma că nu avea temei să susțină că numai lectura scrisorii directorului Eurocontrol din 2 iulie 1999 anexată la memoriul în apărare îi permisese să constate că scrisoarea din 3 noiembrie 1998 nu era o simplă notă de transmitere a plângerii sale, ci cuprindea și o analiză a acesteia, semnată de doi directori generali.

43 Prin intermediul celui de al treilea motiv, Selex critică Tribunalul pentru că a respins aceste motive noi fără să ia în considerare comportamentul pe care l-a avut Comisia în cadrul procedurii administrative și al procedurii contencioase, în condițiile în care prezentarea unor motive noi era consecința refuzului Comisiei de a prezenta în mod loial toate documentele pertinente, în special scrisoarea din 3 noiembrie 1998. În acest fel, Tribunalul ar fi făcut o interpretare și o aplicare restrictive ale articolului 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului.

44 Cu toate acestea, ar reieși, din lectura scrisorii din 12 noiembrie 1998 menționată mai sus, că, prin intermediul acesteia, Comisia a informat-o pe recurentă că, în urma plângerii și a unei scrisori din 29 septembrie 1998 a acesteia din urmă, serviciile Comisiei ar fi procedat la o examinare a aspectelor juridice și economice invocate în plângere și că, fără a aduce atingere aplicării normelor comunitare în domeniul concurenței, s-au stabilit contacte cu Eurocontrol pentru a o invita să prezinte observații cu privire la faptele și la concluziile prezentate în respectiva plângere. Această scrisoare preciza că, prin scrisoarea semnată de doi directori generali, cel al Direcției Generale Concurență și cel al Direcției Generale Transporturi, Comisia a atras atenția Eurocontrol asupra anumitor aspecte ale politicii sale de normalizare și că Eurocontrol

a fost în special invitată să definească, în privința serviciilor Comisiei, o abordare neutră și coerentă referitor la legăturile sale cu întreprinderile.

45 Deși scrisoarea din 12 noiembrie 1998 nu precizează data scrisorii adresate Eurocontrol și contacte stabilite cu aceasta din urmă, astfel încât recurenta nu putea ști citind-o dacă era vorba despre o scrisoare din 3 noiembrie 1998, și dacă respectiva scrisoare din 12 noiembrie 1998 vizează numai activitatea de normalizare tehnică a Eurocontrol, reiese totuși în mod clar din această din urmă scrisoare că, după ce a procedat la o examinare a plângerii, Comisia a invitat Eurocontrol să prezinte observații cu privire la toate elementele cuprinse în aceasta și i-a transmis, prin scrisoare, anumite elemente de analiză.

46 Prin urmare, fără să denatureze conținutul scrisorii din 12 noiembrie 1998 și niciun alt element de fapt, Tribunalul, după ce a menționat, printre altele, diferitele elemente enunțate la punctele 35-37 din hotărârea atacată, a considerat că nu era întemeiat ca recurenta să susțină că simpla lectură a scrisorii menționate din 2 iulie 1999 i-a permis să constate că scrisoarea adresată Eurocontrol de Comisie nu era o simplă notă de transmitere a plângerii sale, ci conținea deopotrivă o analiză a acesteia, semnată de doi directori generali.

47 În lipsa unor elemente de drept sau de fapt evidențiate în cursul procedurii, Tribunalul a respins, în mod întemeiat, ca inadmisibile, în aplicarea articolului 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, motivele invocate de recurentă prin intermediul actului depus la grefa Tribunalului la 27 aprilie 2005, și anume ulterior terminării procedurii scrise.

48 În plus, în lipsa unor asemenea elemente, nu se poate susține că prezentarea unor motive noi în cursul procedurii era consecința unui refuz sau a unei omisiuni a Comisiei de a comunica mai întâi scrisorile din 2 iulie 1999 și din 3 noiembrie 1998 sau orice alt document. În plus, Tribunalul nu poate fi criticat pentru că a procedat la o aplicare strictă a articolului 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, normele de procedură având un caracter imperativ.

49 Prin urmare, al doilea și al treilea motiv trebuie respinse în întregime.

3. Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe încălcarea articolului 66 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului

50 Selex susține, în cadrul celui de al patrulea motiv, că, întrucât nu s-a pronunțat prin ordonanță, ci numai prin hotărârea atacată, cu privire la activitățile de cercetare judecătorească solicitate de aceasta prin cererea introductivă și prin actul depus la 27 aprilie 2005, Tribunalul a încălcat articolul 66 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Tribunalului.

51 În această privință, este suficient să amintim că dispoziția menționată impune pronunțarea unei ordonanțe pentru stabilirea unor măsuri de cercetare judecătorească pe care Tribunalul le consideră utile, iar nu pentru respingerea cererilor prin care se urmărește dispunerea unor asemenea măsuri, cu privire la care Tribunalul se poate pronunța, așadar, în acest caz prin hotărârea care finalizează litigiul (a se vedea, în acest sens, Ordonanța din 12 ianuarie 2006, Entorn/Comisia, C-162/05 P, punctele 54 și 55).

52 Rezultă că al patrulea și ultimul motiv privind procedura în fața Tribunalului trebuie de asemenea respins.

B — *Cu privire la excepția de imunitate a Eurocontrol*

1. Cu privire la inadmisibilitatea excepției de imunitate

53 Eurocontrol susține, contrar aprecierii efectuate de Tribunal, că excepția de imunitate pe care a invocat-o nu reprezintă un motiv nou ce modifică respectivul cadru al litigiului și că, prin urmare, respectă articolul 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții de Justiție și articolul 116 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Tribunalului. Eurocontrol arată, mai întâi, că ridicase deja această excepție în observațiile sale din 2 iulie 1999 cu privire la plângere și însăși Comisia s-a referit la principiul imunității în decizia în litigiu. În continuare, aceasta arată, în esență, că excepția de imunitate și discuția privind calitatea sa de întreprindere au același obiect și se bazează pe aceleași elemente de fapt și de drept, imunitatea sa nefiind decât un argument juridic ce se adaugă la cele prezentate de Comisie pentru a susține că articolul 82 CE nu se aplică activităților în discuție și pentru a solicita respingerea recursului.

54 Dar, astfel cum a amintit Tribunalul în hotărârea atacată, în temeiul articolului 116 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, intervenientul trebuie să ia procedura în starea în care se află în momentul intervenției sale, iar în temeiul articolului 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții de Justiție, concluziile cererii sale pot avea ca obiect numai susținerea concluziilor uneia dintre părți. Potrivit unei jurisprudențe constante, aceste dispoziții nu se opun prezentării de către un intervenient a unor argumente noi sau diferite de cele ale părții pe care o susține, cu condiția ca acesta să urmărească susținerea concluziilor respectivei părți (a se vedea Hotărârea din 23 februarie 1961, De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg/Înalta Autoritate, 30/59, Rec., p. 1, 37, și Hotărârea din 8 iulie 1999, Chemie Linz/Comisia, C-245/92 P, Rec., p. I-4643, punctul 32).

55 În această privință, trebuie amintit, pe de o parte, că, prin concluziile prezentate Tribunalului, Comisia urmărea respingerea acțiunii Selex. Pe de altă parte, decizia în litigiu s-a pronunțat, la punctele 21-24, în favoarea aplicabilității dreptului comunitar în privința Eurocontrol și a respins plângerea în principal pentru motivul că activitățile care făceau obiectul plângerii nu erau de natură economică, astfel încât Eurocontrol nu putea fi considerată întreprindere în sensul articolului 82 CE. Motivele prezentate de

Comisie pentru a solicita Tribunalului respingerea acțiunii introduse de Selex împotriva acestei decizii se bazau pe același argument.

56 În aceste condiții, trebuie să se constate că nu se poate considera că excepția de imunitate ridicată de Eurocontrol urmărește să susțină concluziile Comisiei, deoarece, de fapt, o astfel de excepție urmărește să se statueze că activitățile Eurocontrol nu sunt supuse dreptului comunitar și că această organizație internațională beneficiază, în special, de imunitate în privința investigațiilor desfășurate de Comisie în domeniul concurenței. Or, după cum a subliniat avocatul general la punctul 30 din concluzii, ar rezulta astfel, dacă se admitea respectiva excepție, că decizia în litigiu era ilegală, ceea ce ar putea conduce la anularea acesteia, iar nu la respingerea acțiunii, astfel cum a solicitat Comisia Tribunalului.

57 Motivarea precedentă este suficientă pentru a justifica soluția Tribunalului de la punctul 44 din hotărârea atacată, care constă în declararea inadmisibilității motivului invocat de Eurocontrol, având în vedere articolul 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții de Justiție și articolul 116 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Tribunalului.

2. Cu privire la concluziile Eurocontrol potrivit cărora imunitatea sa reprezintă o excepție care trebuie examinată din oficiu de instanța comunitară și care ar trebui reținută de Curte pentru respingerea recursului

58 Eurocontrol apreciază că plângerea recurentei trebuie în orice caz respinsă, deoarece, în temeiul dreptului internațional public, activitățile sale nu sunt supuse dreptului comunitar și beneficiază, în special, de imunitate față de investigațiile desfășurate de oricare dintre părțile contractante în domeniul concurenței. Aceasta subliniază că atât ea, cât și Comunitatea Europeană sunt organizații internaționale, care au ca membre state care sunt, în parte, diferite și care funcționează la nivelul a două ordini juridice

autonome și distincte, astfel încât, în temeiul principiului general *par in parem non habet imperium*, Comunitatea nu îi poate impune propriile norme.

59 Comunitatea, care a aprobat Protocolul de aderare la Eurocontrol prin Decizia 2004/636/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind încheierea de către Comunitatea Europeană a Protocolului de aderare a Comunității Europene la Organizația europeană pentru siguranța navigației aeriene (JO L 304, p. 209, Ediție specială, 07/vol. 14, p. 170), și care a convenit cu celelalte părți contractante să aplice cu titlu provizoriu articolele 1-7 din acest Protocol de aderare, trebuia, în temeiul principiului general al bunei-credințe recunoscut de articolul 18 din Convenția de la Viena din 23 mai 1969 privind dreptul tratatelor, să se abțină de la orice act care putea lipsi de obiect și de scop Convenția internațională de cooperare pentru siguranța navigației aeriene „Eurocontrol", semnată la Bruxelles la 13 decembrie 1960, astfel cum a fost revizuită și coordonată prin Protocolul din 27 iunie 1997 (denumită în continuare „Convenția pentru siguranța navigației aeriene"). Comunitatea nu ar putea, în plus, să își exercite competențele decât în limitele stabilite de dreptul internațional public.

60 Aceeași concluzie ar decurge din norma cutumiară de drept internațional public ce prevede imunitatea organizațiilor interguvernamentale, care ar proteja-o în mod absolut și care ar proteja, cel puțin, activitățile avute în vedere în prezenta cauză, aceste activități reprezentând elemente esențiale ale obiectivelor instituționale ale Eurocontrol, iar nu, în orice caz, acte de natură comercială. Eurocontrol subliniază că, în ipoteza în care Comunitatea ar avea dreptul să inițieze investigații în domeniul concurenței în legătură cu exercitarea funcțiilor publice ale Eurocontrol, aceasta ar putea să stabilească de fapt în mod unilateral modalitatea în care Eurocontrol își exercită activitățile instituționale, să eludeze principiile stabilite de Convenția pentru siguranța navigației aeriene în materie decizională și să încalce drepturile celorlalte părți contractante.

61 Eurocontrol consideră că problema imunității sale, prezentată astfel, face parte din aceeași categorie cu cea a aspectelor fundamentale de ordine publică ce trebuie invocate din oficiu de instanța comunitară. În ședință, Eurocontrol a prezentat în mod explicit această problemă din perspectiva unei lipse de competență a Comisiei de a se pronunța pe fond cu privire la măsurile solicitate de recurentă.

62 În această privință, trebuie amintit că, în Hotărârea SAT Fluggesellschaft, citată anterior, Curtea s-a declarat competentă să statueze cu privire la interpretarea dispozițiilor tratatului, în aplicarea articolului 234 CE, într-o cauză privind un litigiu, aflat pe rolul unei instanțe naționale, între o societate privată și Eurocontrol și având ca obiect, printre altele, aplicarea normelor comunitare privind concurența. În această hotărâre, Curtea a statuat că problema dacă normele de drept comunitar sunt opozabile Eurocontrol are legătură cu fondul și nu are incidență asupra competenței Curții.

63 Întrucât Comisia este însărcinată, în temeiul articolului 211 CE, să asigure aplicarea dispozițiilor tratatului, tot în cadrul competențelor sale, aceasta a examinat plângerea Selex și a respins-o apreciind că articolul 82 CE nu era aplicabil în privința Eurocontrol.

64 În aceste condiții, Curtea apreciază că nu este necesară examinarea din oficiu a concluziilor Eurocontrol cu privire la imunitatea acesteia.

C — *Cu privire la motivele referitoare la fond*

65 Selex invocă pe fond o serie de motive întemeiate pe erori de drept pe care le-ar fi săvârșit Tribunalul în legătură cu aplicabilitatea articolului 82 CE în privința activităților de asistență în favoarea administrațiilor naționale, de normalizare tehnică, precum și de cercetare și de dezvoltare, sau cu încălcarea acestui articol. Comisia pune concluzii de respingere a recursului, dar solicită o substituire a motivării hotărârii atacate în ceea ce privește primele două activități.

1. Cu privire la motivele referitoare la aplicabilitatea articolului 82 CE în privința activității de asistență în favoarea administrațiilor naționale și la încălcarea acestui articol

66 Selex invocă, în ceea ce privește activitatea de asistență în favoarea administrațiilor naționale exercitată de Eurocontrol, cinci motive în susținerea recursului, întemeiate, primul, pe o denaturare a conținutului deciziei în litigiu, al doilea și al treilea, pe caracterul contradictoriu al motivării, al patrulea, pe o încălcare a jurisprudenței comunitare privind limitele controlului jurisdicțional și al cincilea, pe o eroare vădită de apreciere în privința încălcării articolului 82 CE. Apreciind că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin calificarea acestei activități drept activitate economică, Comisia solicită în principal o substituire a motivării hotărârii atacate care să facă inutilă examinarea motivelor de recurs și, în subsidiar, solicită respingerea motivelor menționate.

67 Trebuie să se constate că, presupunând confirmată o asemenea eroare de drept, însăși premisa care se află la baza considerațiilor hotărârii atacate, denunțate în cadrul celor cinci motive de recurs menționate mai sus, ar fi neutralizată. Într-un astfel de caz, respectivele considerații nu ar avea niciun temei și cele cinci motive menționate mai sus ar rămâne în acest caz fără obiect.

68 În aceste condiții, Curtea nu se poate pronunța cu privire la cele cinci motive menționate mai sus făcând abstracție de caracterul eventual eronat al motivării pe baza căreia Tribunalul a considerat că activitatea de asistență în favoarea administrațiilor naționale exercitată de Eurocontrol trebuia calificată drept activitate economică.

69 Trebuie amintit, în această privință, astfel cum a enunțat Tribunalul la punctul 87 din hotărârea atacată, că reprezintă o activitate economică orice activitate care constă în a oferi bunuri sau servicii pe o anumită piață (Hotărârea din 16 iunie 1987, Comisia/Italia, 118/85, Rec., p. 2599, punctul 7, Hotărârea din 12 septembrie 2000, Pavlov și alții, C-180/98-C-184/98, Rec., p. I-6451, punctul 75, precum și Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE, C-49/07, Rep., p. I-4863, punctul 22).

70 Trebuie de asemenea amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, nu prezintă un caracter economic, care să justifice aplicarea normelor privind concurența din tratat, activitățile legate de exercitarea prerogativelor de autoritate publică (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 iulie 1985, Comisia/Germania, 107/84, Rec., p. 2655, punctele 14 și 15, și Hotărârile citate anterior SAT Fluggesellschaft, punctul 30, precum și MOTOE, punctul 24).

71 În Hotărârea SAT Fluggesellschaft, citată anterior, Curtea, fără a se pronunța în mod special cu privire la activitatea de asistență în favoarea administrațiilor naționale exercitată de Eurocontrol, a considerat, la punctul 30, că, luate în ansamblu, activitățile Eurocontrol, prin natura lor, prin obiectul acestora și prin normele pe care trebuie să le respecte, au legătură cu exercitarea de prerogative privind controlul și poliția spațiului aerian, care sunt în mod specific prerogative de autoritate publică și nu prezintă caracter economic. În consecință, Curtea a statuat că articolele 86 și 90 din tratat (devenite articolele 82 CE și 86 CE) trebuie interpretate în sensul că o organizație internațională precum Eurocontrol nu reprezintă o întreprindere în sensul acestor articole.

72 Contrar celor susținute de Selex, această concluzie este valabilă și pentru activitatea de asistență pe care o exercită Eurocontrol în beneficiul administrațiilor naționale, atunci când acestea solicită respectiva asistență, cu ocazia procedurilor de cerere de ofertă pe care le desfășoară pentru achiziționarea, printre altele, de echipamente și de sisteme în domeniul gestiunii traficului aerian.

73 Într-adevăr, din articolul 1 din Convenția pentru siguranța navigației aeriene reiese că Eurocontrol are drept obiect, pentru a realiza armonizarea și integrarea necesare instituirii unui sistem european uniform de management al traficului aerian, să consolideze cooperarea dintre părțile contractante și să dezvolte activitățile comune ale acestora în domeniul navigației aeriene, ținând seama cu strictețe de necesitățile apărării, asigurând tuturor utilizatorilor spațiului aerian maximul de libertate compatibilă cu nivelul de siguranță necesar.

74 În acest scop, Eurocontrol are ca misiune, printre altele, potrivit articolului 1 literele (e), (f) și (h) menționat, să adopte și să aplice norme și specificații comune, să armonizeze reglementările aplicabile serviciilor de trafic aerian și să favorizeze achiziționarea comună a sistemelor și a instalațiilor de trafic aerian.

75 Articolul 2 alineatul (2) litera (a) din Convenția pentru siguranța navigației aeriene prevede că Eurocontrol poate, la cererea uneia sau mai multor părți contractante și pe baza unuia sau mai multor acorduri specifice încheiate între ele și părțile contractante interesate, să asiste respectivele părți contractante în planificarea, specificarea și crearea de sisteme și de servicii de trafic aerian.

76 Din Convenția pentru siguranța navigației aeriene rezultă că această activitate de asistență reprezintă unul dintre instrumentele de cooperare încredințate Eurocontrol de convenția respectivă și participă în mod direct la realizarea obiectivului de armonizare și de integrare tehnice în domeniul traficului aerian care este urmărit pentru a contribui la menținerea și la ameliorarea securității navigației aeriene. Luând, printre altele, forma unei asistențe oferite administrațiilor naționale cu ocazia implementării unor proceduri de cerere de ofertă pentru achiziționarea de echipamente și de sisteme de management al traficului aerian, respectiva activitate urmărește integrarea în caietele de sarcini referitoare la aceste proceduri a normelor și a specificațiilor tehnice comune elaborate și adoptate de Eurocontrol în vederea realizării unui sistem european armonizat de gestiune a circulației aeriene. Astfel, aceasta este strâns legată de misiunea de normalizare tehnică încredințată Eurocontrol de părțile contractante în cadrul unei cooperări între state, vizând menținerea și dezvoltarea siguranței navigației aeriene, astfel încât are legătură cu exercitarea unor prerogative de autoritate publică.

77 Prin urmare, Tribunalul a statuat, efectuând o apreciere eronată din punct de vedere juridic, că activitatea de asistență în favoarea administrațiilor putea fi disociată de misiunea Eurocontrol de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene, considerând că legătura dintre activitatea de asistență menționată și siguranța navigației aeriene era indirectă, argument dedus din faptul că asistența oferită de Eurocontrol nu ar acoperi decât specificațiile tehnice cu ocazia punerii în aplicare a

procedurilor de cerere de ofertă și, prin urmare, nu s-ar repercuta asupra siguranței navigației aeriene decât prin intermediul acestor proceduri.

78 Cealaltă motivare a hotărârii atacate menționate în această privință, potrivit căreia Eurocontrol nu își oferă asistența administrațiilor naționale decât la cererea acestora și, prin urmare, nu este vorba despre o activitate esențială sau indispensabilă garantării siguranței navigației aeriene, nu este de natură să demonstreze că activitatea în cauză nu are legătură cu exercitarea unor prerogative de autoritate publică.

79 Într-adevăr, faptul că asistența Eurocontrol este opțională și că este posibil ca numai anumite state membre să aibă acces la aceasta nu permite excluderea unei asemenea legături, și nici nu modifică natura acestei activități. În plus, legătura cu exercitarea de prerogative de autoritate publică nu impune ca activitatea avută în vedere să fie esențială sau indispensabilă garantării siguranței navigației aeriene, împrejurare importantă dat fiind că are legătură cu menținerea și cu dezvoltarea siguranței navigației aeriene care constituie prerogative de autoritate publică.

80 Rezultă din ansamblul considerațiilor precedente că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept calificând activitatea Eurocontrol de asistență în favoarea administrațiilor naționale drept activitate economică și că a considerat, prin urmare, printr-o motivare eronată în drept, că, în exercitarea respectivei activități, Eurocontrol era întreprindere în sensul articolului 82 CE. În consecință, Tribunalul a admis, în mod eronat, în această măsură primul motiv care i-a fost prezentat de recurentă și întemeiat pe o eroare vădită de apreciere referitor la aplicabilitatea articolului 82 CE în privința Eurocontrol.

81 Cu toate acestea, trebuie amintit că, în ipoteza în care motivarea unei hotărâri a Tribunalului relevă o încălcare a dreptului comunitar, însă dispozitivul acesteia apare ca fiind întemeiat pentru alte motive de drept, recursul trebuie respins (a se vedea Hotărârea din 9 iunie 1992, Lestelle/Comisia, C-30/91 P, Rec., p. I-3755, punctul 28, Hotărârea din 13 iulie 2000, Salzgitter/Comisia, C-210/98 P, Rec., p. I-5843, punctul 58, precum și Hotărârea din 10 decembrie 2002, Comisia/Camar și Tico, C-312/00 P, Rec., p. I-11355, punctul 57).

82 În speță, rezultă din motivarea prezentată la punctele 72-79 din prezenta hotărâre că activitatea Eurocontrol de asistență în favoarea administrațiilor naționale are legătură cu exercitarea de prerogative de autoritate publică și că, în orice caz, aceasta nu este în sine de natură economică, astfel încât respectiva organizație, în exercitarea activității menționate, nu este o întreprindere în sensul articolului 82 CE. Prin urmare, decizia în litigiu nu este afectată de nicio eroare în această privință.

83 Rezultă că dispozitivul hotărârii atacate, prin care se respinge acțiunea, rămâne întemeiat în drept și că, în consecință, eroarea de drept săvârșită în motivarea hotărârii atacate nu implică anularea acesteia din urmă.

84 În ceea ce privește cele cinci motive prezentate de Selex, trebuie să se constate că acestea vizează motivarea hotărârii atacate prin care Tribunalul, după ce a considerat că activitatea Eurocontrol de asistență în favoarea administrațiilor naționale constituia o activitate economică și că, prin urmare, în exercitarea acesteia, Eurocontrol era o întreprindere în sensul articolului 82 CE, a respins al doilea motiv invocat de recurentă în susținerea acțiunii sale, întemeiată pe o eroare vădită de apreciere săvârșită de Comisie în legătură cu existența unei încălcări a articolului 82 CE.

85 Or, rezultă din motivarea expusă anterior că, întrucât, în exercitarea activității de asistență în favoarea administrațiilor naționale, Eurocontrol nu este o întreprindere în sensul articolului 82 CE, acest articol nu este aplicabil activității menționate. Prin urmare, trebuie respinse ca lipsite de obiect cele cinci motive prezentate de Selex care critică acea parte a motivării hotărârii atacate referitoare la încălcarea invocată a articolului 82 CE.

2. Cu privire la motivele referitoare la aplicabilitatea articolului 82 CE în privința activității de normalizare tehnică

86 În privința activității de normalizare tehnică exercitată de Eurocontrol, Selex invocă patru motive în susținerea recursului, întemeiate pe o denaturare a conținutului deciziei în litigiu, pe adoptarea unei noțiuni de activitate economică contrară celei care reiese din jurisprudența comunitară, pe aplicarea eronată a jurisprudenței în domeniul prestațiilor sociale, precum și pe o încălcare a obligației de a furniza o motivare suficientă. Apreciind că este eronată diferențierea efectuată de hotărârea atacată, între activitatea de adoptare a normelor tehnice, care ar face parte din misiunea de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene, și activitatea de pregătire și de elaborare a unor asemenea norme, care nu ar face parte din această misiune, Comisia solicită substituirea motivării cu privire la acest aspect și respingerea celorlalte motive de recurs.

87 Trebuie să se constate că, presupunând confirmată o asemenea eroare de drept, însăși premisa care se află la baza considerațiilor hotărârii atacate, denunțate în cadrul motivului întemeiat pe adoptarea unei noțiuni de activitate economică contrare celei ce rezultă din jurisprudența comunitară, ar fi neutralizată. Într-un astfel de caz, respectivele considerații nu ar avea niciun temei și cele cinci motive menționate mai sus ar rămâne în acest caz fără obiect.

88 În aceste condiții și astfel cum se arată la punctul 68 din prezenta hotărâre, Curtea nu se poate pronunța cu privire la motivul menționat mai sus făcând abstracție de caracterul eventual eronat al motivării pe baza căreia Tribunalul a considerat, în esență, că, spre deosebire de activitatea de adoptare a normelor tehnice, activitatea de pregătire și de elaborare a unor asemenea norme poate fi disociată de misiunea de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene.

89 În această privință, pentru a efectua diferențierea criticată, Tribunalul a menționat, mai întâi, la punctul 59 din hotărârea atacată, că adoptarea, de către consiliul Eurocontrol, a normelor stabilite de organul executiv al acestei organizații face parte din domeniul

legislativ, respectivul consiliu fiind compus din directorii administrației aviației civile a fiecărui stat contractant mandatați de propriile state să adopte specificații tehnice care vor avea forță obligatorie în toate statele respective. Această activitate face parte în mod direct, potrivit motivării hotărârii atacate, din exercitarea, de către aceste state, a prerogativelor de autoritate publică ale acestora, rolul Eurocontrol fiind asemănător cu cel al unui minister care, la nivel național, pregătește măsurile legislative sau de reglementare ce vor fi adoptate ulterior de guvern. Prin urmare, este vorba despre o activitate care face parte din misiunea publică a Eurocontrol.

90 În continuare, Tribunalul a enunțat la punctul 60 din hotărârea atacată că activitatea de pregătire și de elaborare a normelor tehnice de către Eurocontrol putea fi, în schimb, disociată de misiunea acesteia de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene. Pentru a întemeia această apreciere, Tribunalul a considerat că argumentele invocate de Comisie pentru a demonstra că activitatea de normalizare a Eurocontrol avea legătură cu misiunea de interes public a acestei organizații nu se refereau, de fapt, decât la adoptarea acestor norme, iar nu la elaborarea lor, necesitatea adoptării de norme pe plan internațional nepresupunând în mod necesar ca entitatea care elaborează aceste norme să fie, obligatoriu, cea care, ulterior, le adoptă.

91 Cu toate acestea, trebuie să se observe că articolul 2 alineatul (1) litera (f) din Convenția pentru siguranța navigației aeriene prevede că Eurocontrol este însărcinată să elaboreze, să adopte și să continue cercetarea cu privire la norme, la specificații și la practici comune pentru sistemele și serviciile de gestiune a circulației aeriene. Prin urmare, trebuie să se constate că statele contractante au încredințat Eurocontrol atât pregătirea și elaborarea normelor, cât și adoptarea lor, fără a disocia aceste funcții.

92 În plus, pregătirea și elaborarea de norme tehnice participă în mod direct la realizarea obiectivului Eurocontrol, definit la articolul 1 din Convenția pentru siguranța navigației aeriene și amintit la punctul 73 din prezenta hotărâre, care este de a realiza armonizarea și integrarea necesare instituirii unui sistem european uniform de management al traficului aerian. Acestea sunt inerente misiunii de normalizare tehnică, încredințate Eurocontrol de părțile contractante în cadrul unei cooperări între state ce urmărește menținerea și dezvoltarea siguranței aeriene, care constituie prerogative de autoritate publică.

93 Rezultă că hotărârea atacată este afectată de o eroare de drept în măsura în care afirmă că activitatea de pregătire sau de elaborare a normelor tehnice de către Eurocontrol poate fi disociată de misiunea sa de gestiune a spațiului aerian și de dezvoltare a siguranței aeriene. Această eroare nu afectează totuși concluzia Tribunalului, întemeiată pe o altă motivare, potrivit căreia Comisia nu a săvârșit o eroare vădită de apreciere considerând că activitățile Eurocontrol de normalizare tehnică nu erau activități economice și că, în consecință, normele privind concurența din tratat nu îi erau aplicabile. Trebuie, așadar, să se constate că eroarea de drept săvârșită în motivarea hotărârii atacate nu conduce la anularea acesteia.

a) Cu privire la motivul întemeiat pe adoptarea unei noțiuni de activitate economică contrară celei ce rezultă din jurisprudența comunitară

94 Selex afirmă, în susținerea acestui motiv, că aprecierea Tribunalului potrivit căreia Selex nu ar fi demonstrat existența unei piețe pentru serviciile de normalizare tehnică nu are legătură cu aprecierea naturii economice a acestei activități și nu este exactă, definiția pieței relevante propusă de aceasta fiind reținută de Comisie în decizia în litigiu. Selex susține, contrar aprecierii Tribunalului, că Eurocontrol oferă statelor un serviciu autonom constând în elaborarea de norme tehnice. În orice caz, împrejurarea că activitatea în cauză nu generează o ofertă de bunuri sau de servicii pe o anumită piață nu ar fi pertinentă din perspectiva jurisprudenței și a practicii Comisiei. Important ar fi ca această activitate să poată fi în mod intrinsec și obiectiv calificată drept activitate economică.

95 Pe de altă parte, motivarea de la punctul 61 din hotărârea atacată, în care Tribunalul a exclus natura economică a activității de elaborare a normelor în temeiul faptului că aceste norme sunt ulterior adoptate de consiliul Eurocontrol, ar fi contradictorie cu cea enunțată la punctele 59 și 60 din această hotărâre, în care Tribunalul a diferențiat elaborarea normelor tehnice de adoptarea acestora.

96 În această privință, trebuie arătat că din motivarea de la punctele 91 și 92 din prezenta hotărâre rezultă că activitatea Eurocontrol de normalizare tehnică, în ansamblul său, are legătură cu exercitarea de prerogative de autoritate publică și, în consecință, nu are caracter economic.

97 Rezultă că este lipsit de obiect prezentul motiv prin care Selex critică motivarea hotărârii atacate care a condus Tribunalul să considere că recurenta nu a demonstrat că activitatea de normalizare tehnică consta în a oferi bunuri sau servicii pe o anumită piață.

b) Cu privire la motivul întemeiat pe denaturarea conținutului deciziei în litigiu

98 Selex susține, prin intermediul acestui motiv, că, afirmând la punctele 15 și 48 din hotărârea atacată, că decizia în litigiu se baza pe dubla constatare a faptului că Eurocontrol nu era o întreprindere și că, în orice caz, comportamentele puse în discuție nu erau contrare articolului 82 CE, Tribunalul a denaturat conținutul deciziei menționate care se întemeiază exclusiv pe aprecierea privind natura economică a activității luate în considerare și nu conține nicio apreciere cu privire la existența unui abuz de poziție dominantă. De fapt, Tribunalul ar fi reprodus o formulă de stil utilizată de Comisie fără să examineze dacă aceasta era însoțită de o motivare, chiar minimă, și ar fi substituit propria sa motivare celei pe care Comisia ar fi dezvoltat-o efectiv.

99 Este suficient să se constate, în această privință, că motivul este inoperant, întrucât Tribunalul a respins acțiunea argumentând că normele de concurență din tratat nu erau aplicabile activității de normalizare tehnică a Eurocontrol și, prin urmare, nu a examinat al doilea motiv prezentat de recurentă, întemeiat pe o eroare vădită de apreciere cu privire la existența unei încălcări a articolului 82 CE de către Eurocontrol.

100 În consecință, se impune respingerea acestui motiv.

c) Cu privire la motivul întemeiat pe aplicarea eronată a jurisprudenței comunitare în domeniul prestațiilor sociale

101 Selex susține, prin intermediul acestui motiv, că Tribunalul a respins în mod eronat argumentația sa potrivit căreia raționamentul urmat în Hotărârea FENIN/Comisia, citată anterior, nu putea fi transpus în prezenta cauză în care niciun element de solidaritate nu caracterizează activitatea avută în vedere. Prin urmare, ar reieși din jurisprudență că acest element este, în măsura existenței sale în cauză, determinant pentru a afirma sau pentru a nega că activitatea avută în vedere este cea a unei întreprinderi.

102 Dar, pe de altă parte, fără a săvârși vreo eroare de drept, Tribunalul a enunțat la punctul 65 din hotărârea atacată, referindu-se la Hotărârea FENIN/Comisia, citată anterior, că, pentru a aprecia dacă o activitate are sau nu are caracter economic, este necesar să se disocieze activitatea de cumpărare a produsului de utilizarea ulterioară efectuată și că, în mod necesar, caracterul economic sau neeconomic al utilizării ulterioare a produsului determină caracterul activității de cumpărare (a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2006, FENIN/Comisia, C-205/03 P, Rec., p. I-6295, punctul 26). În mod corect Tribunalul a concluzionat astfel că, în cauză, caracterul neeconomic al activității de normalizare tehnică avea drept consecință caracterul neeconomic al achiziționării de prototipuri în cadrul normalizării menționate.

103 Pe de altă parte, hotărârea atacată a respins în mod întemeiat argumentul recurentei potrivit căruia acest raționament nu s-ar putea transpune în speță. Astfel, același raționament se poate aplica, evident, unor alte activități decât cele cu caracter social sau întemeiate pe solidaritate, aceste elemente nereprezentând o condiție a caracterului neeconomic al unei activități, ci numai date care trebuie luate în considerare, eventual, pentru a califica o activitate în conformitate cu jurisprudența amintită la punctele 69 și 70 din prezenta hotărâre.

104 Rezultă că acest motiv trebuie respins.

d) Cu privire la motivul întemeiat pe încălcarea obligației de a furniza o motivare suficientă

105 Selex critică hotărârea atacată pentru că nu furnizează o motivare suficientă la punctele 59-62 în ceea ce privește stabilirea pieței normalizării. Aceasta observă că, deși există o definiție a pieței relevante propusă de aceasta și necontestată de Comisie în decizia în litigiu, Tribunalul s-a îndepărtat de la respectiva definiție fără să furnizeze argumente în susținerea aprecierii sale divergente și fără a face trimitere la elementele tehnice și juridice prezentate de părți.

106 În această privință, trebuie arătat că, spre deosebire de ceea ce susține Selex, Comisia nu s-a pronunțat deloc în decizia în litigiu cu privire la definiția pieței care ar fi relevantă, ci a considerat, astfel cum a susținut ulterior și în fața Tribunalului, că activitatea de normalizare tehnică nu era de natură economică. Ajungând la aceeași concluzie, Tribunalul a expus, la punctele 59-62 din hotărârea atacată, motivarea care l-a determinat să considere că recurenta nu demonstrase că activitatea de normalizare tehnică consta în a oferi bunuri sau servicii pe o anumită piață.

107 Astfel, fără să fie necesar să reia toate elementele tehnice și argumentele prezentate de părți, Tribunalul și-a însoțit concluzia de o motivare suficientă, permițând părților să cunoască raționamentul acesteia și Curții să își exercite controlul, de unde rezultă că motivul trebuie respins.

3. Cu privire la motivele referitoare la aplicabilitatea articolului 82 CE în cazul activității de cercetare și de dezvoltare

108 Selex prezintă, în legătură cu activitatea de cercetare și de dezvoltare exercitată de Eurocontrol, trei motive în susținerea recursului, întemeiate pe o denaturare a conținutului deciziei în litigiu, pe adoptarea unei noțiuni de activitate economică contrară celei ce rezultă din jurisprudența comunitară și pe o denaturare a elementelor de probă prezentate de aceasta în ceea ce privește natura economică a gestiunii regimului de proprietate intelectuală.

a) Cu privire la motivul întemeiat pe denaturarea conținutului deciziei în litigiu

109 Selex susține, prin intermediul acestui motiv, că hotărârea atacată cuprinde o denaturare vădită a conținutului deciziei în litigiu, întrucât se arată că afirmația potrivit căreia Comisia nu a contestat natura economică a activității de achiziționare de prototipuri și de gestiune a drepturilor de proprietate intelectuală nu are temei în decizia menționată, în timp ce o simplă lectură a acesteia arată că în niciun moment Comisia nu a contestat acest aspect, ci a contestat numai existența unui abuz de poziție dominantă. Astfel, Tribunalul ar fi atribuit deciziei în litigiu un conținut care nu îi este propriu și ar fi substituit propria motivare cu cea din decizia menționată.

110 Este suficient să se constate, în această privință, că motivul menționat este lipsit de temei, întrucât Comisia a indicat în mod expres, la punctele 28 și 29 din decizia în litigiu, că apreciază activitățile Eurocontrol ce fac obiectul plângerii ca nefiind de natură economică. Această apreciere rezultă deopotrivă din cuprinsul punctului 32 din decizia în litigiu referitor la gestiunea drepturilor de proprietate intelectuală.

111 Presupunând că acest motiv vizează de fapt o lipsă de motivare a deciziei în litigiu, precum observă Comisia, acest motiv este inadmisibil, întrucât a fost invocat pentru prima oară în etapa recursului.

112 În consecință, acest motiv trebuie respins.

b) Cu privire la motivul întemeiat pe adoptarea unei noțiuni de activitate economică contrară celei ce rezultă din jurisprudența comunitară

113 Prin intermediul acestui motiv, Selex critică, mai întâi, mențiunile cuprinse la punctul 76 din hotărârea atacată, potrivit cărora, achiziționarea de prototipuri reprezintă o activitate anexă dezvoltării acestora exercitată de terți. Selex subliniază că activitatea în discuție este exact cea de achiziționare de prototipuri, care se desfășoară anterior definirii specificațiilor tehnice, și că, prin urmare, ar fi puțin important faptul că dezvoltarea prototipurilor ar fi efectuată de terți.

114 În această privință, trebuie să se constate că nu în temeiul acestei din urmă motivări a statuat Tribunalul că nu s-a săvârșit o eroare vădită de apreciere de către Comisie, prin faptul că a considerat că activitatea de cercetare și de dezvoltare finanțată de Eurocontrol nu reprezenta o activitate economică și că normele de concurență nu îi erau aplicabile. De fapt, din cuprinsul punctului 75 din hotărârea atacată reiese că Tribunalul a considerat că achiziționarea de prototipuri efectuată în cadrul respectivei activități și gestiunea drepturilor de proprietate intelectuală aferente nu îi confereau acesteia un caracter economic, întrucât respectiva achiziționare nu presupunea oferirea de bunuri sau de servicii pe o anumită piață. În plus, pentru motivarea prezentată la punctul 102 din prezenta hotărâre, o astfel de analiză nu este afectată de erori de drept.

115 În continuare, Selex critică hotărârea atacată pentru că, la punctul 77, a arătat că achiziționarea de drepturi de proprietate intelectuală nu era destinată exploatării comerciale a acestora și că licențele erau acordate cu titlu gratuit. Aceste constatări, considerându-le exacte, ar fi în contradicție cu jurisprudența potrivit căreia faptul că o entitate nu are scop lucrativ nu este un element pertinent pentru a o califica sau nu drept întreprindere.

116 Contrar acestor afirmații, rezultă din jurisprudență că lipsa unui scop lucrativ este un criteriu pertinent pentru a aprecia dacă o activitate are sau nu are caracter economic, dar că nu este suficient (a se vedea în acest sens, în special, Hotărârea din 16 noiembrie 1995, Fédération française des sociétés d'assurance și alții, C-244/94, Rec., p. I-4013, punctul 21, Hotărârea din 21 septembrie 1999, Albany, C-67/96, Rec., p. I-5751, punctul 85, precum și Hotărârea din 23 martie 2006, Enirisorse, C-237/04, Rec., p. I-2843, punctul 31).

117 Astfel, după ce a amintit că, în cadrul examinării caracterului economic al unei activități, criteriul lipsei remunerației nu reprezintă decât un indiciu, printre altele, și nu poate, în sine, să excludă caracterul economic al acestei activități, Tribunalul a luat în considerare, fără a săvârși o eroare de drept, faptul că Eurocontrol acorda în mod gratuit licențele pe prototipuri drept un indiciu al caracterului neeconomic al activității de gestiune a drepturilor de proprietate intelectuală, acest indiciu adăugându-se altor elemente.

118 În sfârșit, în opinia Selex, este contrară jurisprudenței afirmația cuprinsă la punctul 77 din hotărârea atacată, potrivit căreia gestiunea drepturilor de proprietate intelectuală este accesorie promovării dezvoltării tehnice, făcând parte din obiectivul de interes general al misiunii Eurocontrol și nefiind urmărită în interesul propriu al organizației care putea fi disociată de obiectivul menționat, ceea ce exclude caracterul economic al unei activități. Selex arată, pe de o parte, referindu-se la Hotărârea Enirisorse, citată anterior, că s-a statuat deja că sarcina de a dezvolta noi tehnologii poate fi de natură economică și, pe de altă parte, referindu-se la această hotărâre și la Hotărârea din 25 octombrie 2001, Ambulanz Glöckner (C-475/99, Rec., p. I-8089, punctul 21), că împrejurarea că obligații de interes public se află în sarcina unui operator nu se poate opune considerării activității în cauză drept activitate economică.

119 Cu privire la acest aspect, trebuie să se observe că motivarea criticată a hotărârii atacate nu exclude în niciun caz posibilitatea ca o activitate de dezvoltare tehnologică să aibă caracter economic, cum nu exclude nici posibilitatea ca o entitate supusă unor obligații de interes public să exercite o activitate având acest caracter. Tribunalul nu a efectuat decât o apreciere a elementelor specifice cauzei și, fără să săvârșească o eroare de drept și fără să vină în contradicție cu jurisprudența invocată, a dedus din caracterul gratuit al activității de gestiune a drepturilor de proprietate intelectuală și din obiectivul de interes general urmărit în exclusivitate de misiunea Eurocontrol în care se înscrie

aceasta, exercitată în mod accesoriu față de cea de promovare a dezvoltării tehnice, că respectiva activitate nu are caracter economic.

120 Întrucât niciunul dintre argumentele prezentate nu este întemeiat, acest motiv trebuie deopotrivă respins.

c) Referitor la motivul întemeiat pe o denaturare a elementelor de probă prezentate de recurentă în ceea ce privește natura economică a gestiunii regimului de proprietate intelectuală

121 Prin intermediul acestui motiv, Selex critică Tribunalul pentru că a deformat, la punctul 79 din hotărârea atacată, mențiuni pe care aceasta le-a făcut în cadrul ședinței în legătură cu remunerațiile Eurocontrol, afirmând că aceste mențiuni se bazau pe un document intern al Eurocontrol, intitulat „ARTAS Intellectual Property Rights and Industrial Policy" (Drepturi de proprietate intelectuală și politică industrială în cadrul sistemului ARTAS), din 23 aprilie 1997, și urmărea să demonstreze că Eurocontrol percepea o remunerație pentru gestionarea licențelor. Selex nu ar fi invocat de fapt respectivul document în cererea sa decât pentru a sublinia varietatea rolurilor asumate de Eurocontrol și contradicția care există între sistemul de gestiune a drepturilor de proprietate intelectuală dezvoltat de Eurocontrol și conținutul documentului menționat. În schimb, în cadrul ședinței, aceasta ar fi invocat ultima versiune publică a acestui document, intitulat „ARTAS Industrial Policy" (Politică industrială ARTAS) pentru a sublinia doar că a devenit evident caracterul economic al activității în cauză. Astfel, Tribunalul ar fi atribuit cererii un conținut pe care nu-l avea.

122 Este suficient, în această privință, să se observe că, deși Tribunalul a înțeles că afirmația recurentei, potrivit căreia licențele acordate de Eurocontrol nu erau gratuite, se baza pe documentul invocat în cererea introductivă, iar nu pe cel menționat pentru prima oară în cadrul ședinței, acest fapt nu repune în niciun caz în discuție aprecierea pe care Tribunalul a efectuat-o cu privire la caracterul gratuit al licențelor menționate, nici, în definitiv, concluzia pe care acesta a tras-o din examinarea tuturor elementelor referitoare la activitatea de cercetare și de dezvoltare.

123 Prin urmare, acest motiv trebuie respins.

124 Având în vedere toate considerațiile precedente, recursul trebuie respins.

V — Cu privire la cheltuielile de judecată

125 Potrivit articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 118 din acest regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Selex a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la plata propriilor cheltuieli de judecată, precum și a celor efectuate de Comisie, conform cererii acesteia din urmă.

126 Potrivit articolului 69 alineatul (3) primul paragraf din același regulament, aplicabil deopotrivă procedurii de recurs, Curtea poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată, în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau la mai multe capete de cerere. Curtea hotărăște, în speță, că Selex suportă jumătate din cheltuielile de judecată efectuate de Eurocontrol, care, prin urmare, va suporta jumătate din propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară și hotărăște:

1) Respinge recursul.

2) SELEX Sistemi Integrati SpA suportă, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, pe cele efectuate de Comisia Comunităților Europene și jumătate din cheltuielile efectuate de Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene (Eurocontrol).

3) Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene suportă jumătate din cheltuielile de judecată pe care le-a efectuat.

Semnături